

Wetenschap&Onderzoek

Samen naar een beweegvriendelijker omgeving

Zet de beweegvriendelijke omgeving vandaag nog op de kaart bij andere beleidsdomeinen

DOOR RICK PRINS EN VIDAR STEVENS

De buitenruimte heeft in coronatijd haar visitekaartje afgegeven als plek om te sporten en te bewegen. Sporters maakten zichtbaar veel gebruik van fitnessapparaten in het bos, organiseerden turntrainingen en yogasessies in het park, en thuiswerkers wandelden door de buurt in strijd tegen de coronakilo's. Op sommige momenten werd, door een combinatie van recreatie en sport, de openbare ruimte zelfs té populair, met overvolle parken en natuurgebieden tot gevolg.

Het ziet ernaar uit dat met de mogelijkheden om weer binnen te sporten, het overmatige gebruik van de buitenruimte als sportomgeving zal teruglopen. Toch is het onze verwachting dat de coronaperiode zorgt voor blijvende interesse in het gebruik van de buitenruimte om te sporten en te bewegen, en dat ambtenaren en politici bij het opstellen van toe-

komstig beleid meer oog hebben voor de beweegvriendelijke omgeving. In dit artikel gaan we in op wat nodig is om een omgeving beweegvriendelijker te maken en hoe dit lokaal ingepast kan worden met oog voor de wensen van de lokale sporters en bijna-sporters. Daarbij gaan we specifiek in op de rol die lokale omgevingsvisies kunnen spelen bij het vormgeven van een beweegvriendelijker leefomgeving.

Een beweegvriendelijke omgeving: veiligheid, infrastructuur en beweegfaciliteiten

Het Mulier Instituut voerde onlangs een literatuurstudie uit naar de manieren waarop een beweegvriendelijke omgeving van invloed is op het sport- en beweeggedrag van mensen. Inzicht in deze patronen is belangrijk, omdat de lokale overheid zo weet waarin men kan investeren om de buitenruimte beweegvriendelijker te

maken. Uit deze literatuurstudie kwamen zeven werkzame elementen naar voren die, elk op eigen wijze, het gebruik van de buitenruimte voor sport- en beweegdoeleinden bevorderen (zie figuur 1).

Zo blijkt dat een uitnodigend, esthetisch en aantrekkelijk ontwerp van de fysieke buitenruimte (bijvoorbeeld door goede straatverlichting bij een mooi ontworpen pleintje) van invloed is op de veiligheidsbeleving van sporters. Het fysieke ontwerp van de buitenruimte, zoals de aanwezigheid van brede voet- en fietspaden, draagt daarnaast bij aan het gevoel van de sporter dat hij of zij geen slachtoffer zal worden van een ongeval of incident. Verder stimuleert de aanwezigheid van een goede wandel- en fietsinfrastructuur het beweeggedrag van mensen. Dit geldt ook voor mensen met een beperking. Daarnaast zorgt een goed ontsloten

buurt met veel verbindingen naar de wijdere omgeving voor meer actief verplaatsingsgedrag. Hierbij geldt wel als voorwaarde dat de infrastructuur van hoge kwaliteit moet zijn. Het beweeggedrag in de openbare ruimte wordt nog meer bevorderd als er beweegfaciliteiten zijn. Die hebben echter alleen een bevorderende werking als dit gecombineerd wordt met goed programmatisch aanbod. Tot slot werd gevonden dat wanneer meer mensen de buitenruimte gebruiken, dit leidt tot positievere gevoelens van sociale veiligheid, waardoor nog meer mensen de buitenruimte gaan gebruiken.

Een beweegvriendelijke buitenruimte is dus niet zomaar gerealiseerd. Het succes van een beweegvriendelijke omgeving hangt af van de juiste balans en synergie tussen bovengenoemde elementen. Wat opvalt uit de hiervoor beschreven lijst van

FIGUUR 1 ZEVEN WERKZAME ELEMENTEN VAN EEN BEWEEGVRIENDELIJKE OMGEVING.

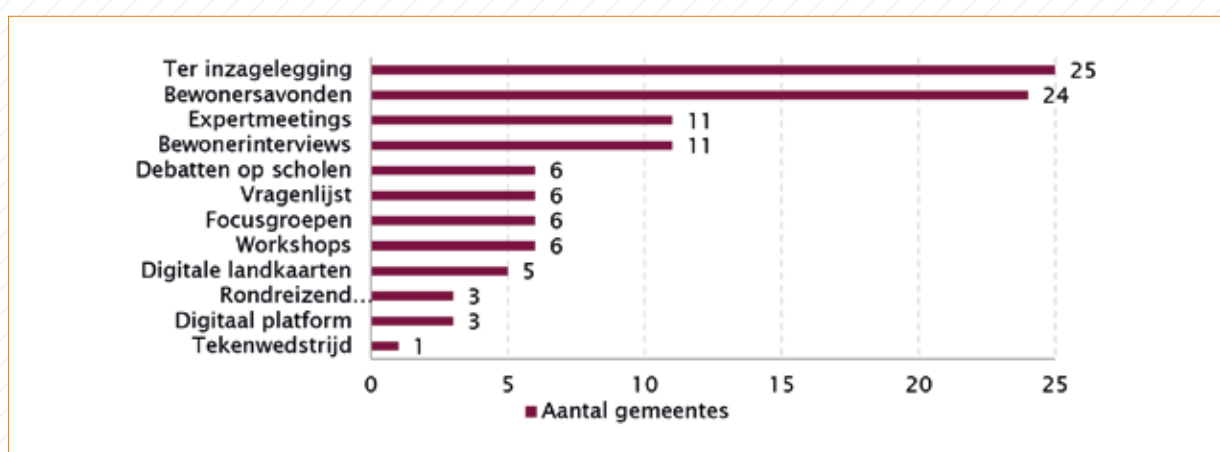
werkzame elementen, is dat de beweegvriendelijke leefomgeving niet alleen het sportdomein raakt. Ook andere beleidsdomeinen, zoals ruimtelijke ordening, veiligheid, woningbouw, groen en het sociale domein, zijn noodzakelijk voor het succesvol organiseren van de beweegvriendelijke buitenruimte. Een beweegvriendelijke omgeving kan dan ook alleen gerealiseerd worden als verschillende afdelingen binnen het gemeentehuis goed samenwerken en hun beleid en uitvoering afstemmen.

Samenwerking in omgevingsvisies

De nieuwe Omgevingswet, die in 2022 van kracht wordt, biedt de kans voor een dergelijke samenwerking. In deze wet wordt wet- en regelgeving ten aanzien van bouwen, milieu, water, ruimtelijke ordening en natuur gebundeld, zodat tot een meer samenhangende aanpak van de leefomgeving gekomen kan worden. Daarmee is de nieuwe Omgevingswet zo ingericht, dat samenwerking tussen sectoren noodzakelijk is om de contouren te bepalen voor een gezondheidsbevorderende leefomgeving.

Voorafgaand aan 2022 moeten gemeenten aan de slag met de Omgevingswet, door omgevingsvisies en daarop gebaseerde omgevingsplannen op te stellen. In de lokale omgevingsvisie wordt ver vooruitgekeken naar de gewenste ontwikkeling van de gemeente ten aanzien van de inrichting van de buitenruimte om, onder andere, tot een gezondheidsbevorderende leefomgeving te komen. Met de lokale omgevingsvisie wordt gestreefd naar een integraal beleidskader voor de leefomgeving. De hoofdlijnen uit de lokale omgevingsvisie worden vertaald in het lokale omgevingsplan, dat het huidige bestemmingsplan vervangt en juridisch bindend is. Dit alles zou de samenwerking tussen verschillende afdelingen in het gemeentehuis moeten bevorderen, met als resultaat een leefomgeving die mooier, veiliger en gezonder is. Dat zijn precies de kwaliteiten waaraan een beweegvriendelijke omgeving voldoet.

Waar de meeste gemeenten zich nog buigen over de ruimtelijke keuzes voor de komende tien à twintig jaar, heeft een aantal gemeenten zijn lokale omgevingsvisie al gepresenteerd. Om na te gaan in hoeverre de beweegvriendelijke omgeving tot nu toe onderdeel is van de lokale omgevingsvisies, deed het Mulier Instituut recent onderzoek naar de, toentertijd, 25 gepubliceerde lokale omgevingsvisies. Daaruit wordt duidelijk dat in minder dan de helft van de lokale omgevingsvisies het thema 'beweegvriendelijke omgeving' expliciet wordt benoemd. Een aantal van de werkzame elementen van de beweegvriendelijke omgeving, zoals een aantrekkelijke wandel- en fietsinfrastructuur of een programmatorisch beweegaanbod, krijgt wel aandacht, maar er worden geen koppelingen gelegd tussen deze onder-

FIGUUR 2 INGEZETTE PARTICIPATIEVORMEN BIJ DE TOTSTANDKOMING VAN 25 OMGEVINGSVISIES.

delen. Elementen van de beweegvriendelijke omgeving krijgen dus (beperkt) aandacht in lokale omgevingsvisies, maar een integrale visie daarop ontbreekt.

Als we breder kijken, valt op dat het thema sport en bewegen geen groot beleidsonderwerp is in de lokale omgevingsvisies. Sport en bewegen wordt wel regelmatig genoemd als subthema in discussies rondom mobiliteit (bijvoorbeeld dagelijkse verplaatsingen), gezondheid (bijvoorbeeld een actieve levensstijl) en toerisme. Op basis van deze eerste inzichten ontstaat het beeld dat, ondanks verschillende handreikingen van de Vereniging Sport en Gemeenten, de wensen van de sportsector onvoldoende worden meegenomen bij het opstellen van lokale omgevingsvisies. Opvallend genoeg komt uit de analyse van de omgevingsvisies naar voren dat wanneer sportambtenaren wél betrokken zijn, en zij actief sport- en beweegstakeholders uitnodigen om te participeren in de planvorming van lokale omgevingsvisies, er twee keer zo vaak woorden die gerelateerd zijn aan het thema sport en bewegen voorkomen in de lokale omgevingsvisies. Participatie lijkt dus te lonen. Hier liggen kansen voor sportambtenaren om de beweegvriendelijke omgeving een groter onderdeel te maken van de lokale planvorming. Daarbij is het van belang om sporters en bijna-sporters te betrekken, zodat de mogelijkheden die de omgeving biedt om te sporten en te bewegen aansluit bij hun behoeften. Dat laatste is niet altijd even makkelijk; het is vaak een hele opgave om inwoners te mobiliseren en

effectief te laten participeren bij lokale besluitvorming.

Participatie met sporters om de beweegvriendelijke omgeving waar te maken

Veel van de gemeenten uit het onderzoek naar de lokale omgevingsvisies maakten bij het ontwerp van hun lokale omgevingsvisie gebruik van traditionele vormen van participatie. Denk hierbij aan het ter inzage leggen van het conceptplan of het organiseren van bewonersavonden (zie figuur 2). Regelmatig zijn het steeds dezelfde gezichten die op een bewonersavond of een terinzagelegging afkomen. Dit vergroot de kans dat de besluiten die door de gemeente worden genomen niet aansluiten bij de wensen van de gebruikers van bijvoorbeeld de buitenruimte. Verder bieden deze vormen van participatie weinig ruimte voor verschillende opvattingen van mensen, omdat het conceptvoorstel vaak al klaarligt. Men kan dan alleen een mening geven over dat wat al voorligt.

Er zijn steeds meer nieuwe vormen van participatie die rekening houden met het benaderen van verschillende doelgroepen en het verkrijgen van verschillende perspectieven, die vervolgens gebruikt kunnen worden in het ontwerpen van beleid. Dit laatste is belangrijk, omdat bijvoorbeeld ten aanzien van de beweegvriendelijke omgeving iedereen verschillende interpretaties heeft over wat zij esthetisch mooi vinden of welke maatregelen hun subjectieve veiligheidsbeleving vergroten. Enkele gemeenten in het onderzoek naar de lokale

omgevingsvisies maakten gebruik van creatieve vormen van participatie. Zo werden inwoners aangemoedigd om mee te doen aan tekenwedstrijden, werden er workshops en focusgroepen georganiseerd, of was het zelfs mogelijk te werken met interactieve landkaarten. Ook werden digitale platformen ingezet, waar inwoners konden discussiëren over hoe voor hen de ideale leefomgeving eruitziet.

Sportambtenaren kunnen aansluiten bij deze nieuwe beweging binnen de lokale overheid, door op een creatievere wijze hun achterban te mobiliseren bij ruimtelijke besluitvorming. Op deze manier kan de gemeente niet om de belangen van sport- en beweegstakeholders heen, hetgeen de kans vergroot dat beleidsthema's zoals de beweegvriendelijke omgeving hoger op de politieke agenda komen van de lokale overheid.

Een beweegvriendelijker omgeving vraagt om interdisciplinaire samenwerking. De sportsector moet zich realiseren dat andere sectoren zonder inbreng vanuit de sport niet vanzelf tot een beweegvriendelijke omgeving komen. De analyse naar omgevingsvisies laat dat duidelijk zien. Voor sportambtenaren en andere stakeholders in de sport ligt hier een opgave om te participeren in trajecten rondom omgevingsvisies. Daarbij moeten inwoners en maatschappelijke organisaties op een creatieve manier betrokken worden. Dat vraagt om out of the box denken, volharding en een proactieve inzet. Dit is de tijd voor sportambtenaren om in actie te komen en eigenaarschap over de beweegvriendelijke omgeving te nemen.

Rick Prins en Vidar Stevens zijn beiden onderzoeker bij het Mulier Instituut.

De sportsector moet zich realiseren dat andere sectoren zonder inbreng vanuit de sport niet vanzelf tot een beweegvriendelijke omgeving komen